

ULUSLARARASI SOSYAL ARAŞTIRMALAR DERGİSİ THE JOURNAL OF INTERNATIONAL SOCIAL RESEARCH

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi/The Journal of International Social
Research Cilt: 14 Sayı: 78 Temmuz 2021 & Volume: 14 Issue: 78 July 2021
www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581

TARİHSEL BAĞLAMDA FRANZ SCHUBERT VE ARPEGGIONE İLİŞKİSİ

INTERRELATION OF FRANZ SCHUBERT AND ARPEGGIONE IN HISTORICAL CONTEXT

Deniz Dogangun*

Öz

Franz Schubert'in oda müziği yapıtları arasında viyolonsel ve viyola repertuarına girmiş en önemli eserlerinden olan arpeggione sonatı, yazıldığı dönemde, enstrüman yapımcılarının deneysel çalışmalarının sonucu olarak ortaya çıkan aynı isimle enstrüman için yazılarak, günümüze uzanan tek yapıt olmuştur. 1823 yılında Johann Stauffer'ın tasarımı olarak geliştirilen bu enstrüman, gitarist Vincenz Schuster'ın ilgisini çekmiş ve 1824 yılında besteciden bu enstrüman için bir eser yazmasını istemiştir. Henüz enstrümanın hangi isimle anılacağına dair ortak bir kararın verilemediği görülen bu dönemde, Schubert, arpeggione ve pianoforte için sonat başlığını verdiği eserinin ilk çalışması da Schuster tarafından gerçekleştirilmiştir. Arpeggione'ye duyulan ilginin kısıtlı olması sebebiyle enstrüman kısa bir süre içerisinde toplumun hafızasından silinmiş ve sonat bestecinin ölümünden 47 yıl sonra dünyaya çıkmıştır. 20.yy.'la beraber esere olan ilgi yenilenmiş fakat bu kez arpeggione yerine sıklıkla viyolonsel düzenlemesi tercih edilmiş ardından diğer yaylı ve üfleli çalgılar için transkripsiyonlar gelmiştir. 21.yy.'da, arpeggione'ye duyulan ilginin yenilediği farkedilmiş ve yapılan araştırmada bu enstrüman için 40'ın üstünde yeni eserin bestelendiği görülmüştür. Arpeggione sonatının arpeggione ve diğer enstrümanlar için düzenlemelerin in geleceğe taşınıp bir daha kaybolmamak üzere müzik tarihinin bir parçası olacağı kesinlik kazanmışken, 21.yy.'da bir enstrüman olarak arpeggione'nin yeniden dirilişi olarak adlandırılabilir bir döngünün içerisine girdiğine dair yeterli olgunun oluşmadığı görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Franz Schubert, Arpeggione Sonatı, Arpeggione, Viyolonsel, Viyola.

Abstract

The arpeggione sonata, with its unique position, has entered the short-lived history of the arpeggione, which emerged as a result of the experimental work of instrument makers in the period in which it was written. This sonata is among the last great classical composer Franz Schubert's- late chamber music is one of the essential works in the cello and viola repertoire. As a design of Johann Stauffer in 1823, this instrument attracted the attention of Schubert's friend, guitarist Vincenz Schuster and In 1824, had asked the composer to write a piece for this instrument. While it seemed that no common decision could be made regarding the instrument's name, Schubert had used the terms arpeggione and pianoforte on the manuscript, and Schuster premiered the sonata. Due to the limited interest in arpeggione, the instrument has quickly erased from the memory of society, and the sonata could have only come to light 47 years after the composer's death. In the 20th century, interest in the work was renewed and but cello transcription was preferred. The other ensued transcriptions for strings and wind instruments had followed. The composers and musicians of the 21st century have responded to their renewed interest in arpeggione while composing over 40 works for the instrument. At the same time, it is inevitable that the arrangements of the Arpeggione sonata for the arpeggione and other instruments will be carried into the future and will be part of the history of music, never to be lost again yet it has been observed that had not spawned a phenomenon that can be called the resurrection of arpeggione.

Keywords: Franz Schubert, Arpeggione Sonata, Arpeggione, Cello, Viola.

1. GİRİŞ

Müzik tarihi içerisinde 18.yy. sonları özellikle Viyana özelinde klasik dönem, Haydn, Mozart ve Beethoven'ın ardından stil ve biçimler anlamında gelişiminin doruk noktasını temsil ederken, aynı zamanda sanayileşme ve Fransız ihtilali sonrası Avrupa'sının sosyal, ekonomik ve felsefik bağlamda dönüşüme uğradığı bir geçiş dönemi olarak adlandırılmaktadır. 1800'lü yıllardan itibaren Viyana'daki müzik hayatı ve zevkleri değişime uğramaya başlamış, dinleyici kitleleri çoğunlukla İtalyan operalarına, hafif oda müziklerine ve burjuva zevkine hitap eden şarkı formlarına ilgi göstermiştir (Boran-Şenürkmez, 2007, 167). Bununla beraber Beethoven'ın yadsınamaz etkisi bu dönemde yetişmiş diğer besteciler arasında olan Franz Schubert'in müzikal düşüncesinde kendine yer bulmuştur.

Schubert yaşamı boyunca Beethoven'ın yapıtlarındaki zenginliği aramış fakat kendi eserlerinin büyük kitlelere ulaşabilmesi için neredeyse hiç çaba harcamamayı tercih etmiştir. Schubert'in yaratıcı kişiliği kendisini daha çok liedlerinde göstermiş, Berlin Lied Okulu'nun önemli bestecilerinden Reichardt ve Zelter'den yararlandığı kadar, Haydn'dan, Mozart'ın Veilchen'inden ve Beethoven'ın Adelaide Şarkıları'ndan etkilenmiştir. Ancak bu etkilenme, kendi sesini bulma arayışı içinde gelişerek kimlik kazanmıştır (Say, 2000, 332). Kendini, ilk gençlik yıllarından itibaren oluşturmaya başladığı arkadaş grubu arasında güvende ve

yaratıcı hissetmiş, eser yazarken motivasyonunun çoğunu bu topluluktan almıştır. Schubert bu minvalde 600'ün üzerinde lied bestelemiş, bununla beraber oda müziği repertuarına da ağırlık vermiştir. Yazdığı çoğu operayı tamamlayamamış, senfonileri yaşamı sırasında hiç bir zaman bütünüyle çalınma fırsatı bulamamıştır.

Schubert ve dostlarından oluşan, bestecinin eserlerinin çalındığı müzikli geceler Schubertiad¹ ismini alarak, liedler ve oda müziği eserlerinin performans alanı bulduğu alanlar olmuştur. Bestecinin müzisyenlerle ortak çalışmalarının sonucu olarak gitarist Vincent Schuster ile kurulan dostluğu neticesinde, enstrüman yapımcısı Johann Stauffer buluşu olan arpeggione için bir sonat yazmasına sebebiyet vermiştir. Enstrümanın 18.yy. içerisinde, ortaya çıkışının ardından yaklaşık olarak sadece on yıllık bir popüleritesi olmuştur. Arpeggione adını almış olan bu yeni enstrüman, formlar açısından yakınlık gösterdiği gitar ve viyolonsel çalanlar arasında da sahiplenilmemiş ve Schubert'in sonatı dışında, kendisi için az yazıda yazılan diğer eserlerin hiçbirini günümüze ulaşamamıştır.

Bu araştırmada Franz Schubert'in yaşam öyküsü temel alınarak, Schubertiad vasıtasıyla arpeggionenin ve eserin tarihsel konumuna ulaşmaya, ardından sonatın bir sonraki yüzyıla nasıl ulaştığı ve 21. yy.'da arpeggioneyi besteci ve yorumcuların ne şekilde tasvir ettiği gün yüzüne çıkarmaya çalışılmıştır.

AMAÇ

Araştırmanın amacı müzik eğitimi veren kurumların müfredatlarına girmiş olan Franz Schubert'in arpeggione sonatının tarihsel bağlamda durduğu yeri ve arpeggionenin bir enstrüman olarak gelişiminin 1820'ler Viyana'sındaki etkilerini ortaya koyarak, 20. ve 21. yy.'daki yansımalarının kronolojik olarak belirlenmesi sağlamaktır.

ÖNEM

Günümüzde viyolonsel ve viyola repertuarı içerisinde değerlendirilen bu eser başlığının, yorumcular dahil olmak üzere hangi sebeplerle arpeggione ismi almış olduğuna dair oturmuş bir kanının olmaması ve arpeggionin keşfi ile başlayan ve ardından gelen sürecin ne şekilde işlediğine dair dilimizde yapılmış bir çalışma yapılmaması nedeniyle önem taşımaktadır. Araştırma, bu eksikliği öngörerek eserin ve enstrümanın tarihsel analizini literatüre kazandırma amacı taşımakta, bu alanda çalışan araştırmacılara, müzik öğrencilerine yol gösterecek bir nitelik sergilemektedir.

ARAŞTIRMA MODELİ

Bu çalışmanın araştırma modeli, nitel araştırma yöntem ve teknikleri kullanılarak yapılandırılmıştır. Betimsel araştırma yöntemiyle tarih içerisindeki yeri ortaya konarak, yorumcu, dinleyici ve araştırmacının belgesel gözlemi üzerinden, tarihsel gelişimi ile bir enstrüman olarak arpeggione ve arpeggione sonatı ekseninde şekillendireceği bir model tercih edilmiştir.

¹ Schubertiad olarak değerlendirilen ve kayıtlara geçmiş ilk toplantı 1821 yılında yapılmıştır

SINIRLILIKLAR

Eserin formal analizi çalışma dışında tutulmuştur. Analiz için matbu ve dijital kaynaklarda yeterli sayıda çalışmanın yapıldığı görülmüştür. Schubert'in diğer oda müziği yapıtlarıyla karşılaştırılmalı bir değerlendirmeye girilmeyerek araştırmanın evreni sınırlandırılmıştır.

İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Yapılan araştırmalarda Schubert'in hayatı ve eserleri hakkında sayısız çalışmanın yapıldığı görülmüş fakat arpeggione sonatı üzerine sadece üç doktora tezi ve on makaleye rastlanmıştır. Doktora tezlerinden biri viyola diğeri fagot üçüncüsü ise Cassado'nun viyolonsel konçertosu transkripsiyonu üzerinedir. Arpeggionenin enstrüman olarak ortaya çıkışı ise enstrüman yapımcıları ve gitaristler üzerine yapılan biyografik çalışmalar üzerinden takip edilebilmiştir.

2. VİYANA EKSENİNDE FRANZ SCHUBERT (1797-1828)

18.yy.'ın kapanışını aynı zamanda Avrupa'da Aydınlanma çağıının da sonuna geldiğinin habercisi olmuştur. İngiltere'den başlayan endüstri devriminin kıta Avrupa'sındaki etkileri burjuvazi sınıfına yeni bir kimlik verirken işçi sınıfını ortaya çıkarmış, Fransız Devrimi ile paralel gelişen bireyin özgürlük ve eşitlik beklentisi yasalarla güvence altına alınmıştır. Yeni yüzyıla geçişin sosyolojik anlamda keskin olmayan köşeleri sanatsal açıdan da çoksesli müzik geleneğindeki 'klasik' dönemin içerisinde kalmaktadır. Yaklaşık olarak 1750'lerden başlayıp 1820'lere uzanan bu dönem elbette kendi içinde dönüşüp gelişerek kıta içindeki farklı ülkelerin farklı niteliklerini taşımasıyla şekillenmiştir.

Soylu bir sadelik, denge ve biçimde mükemmellik nitelikleriyle Barok dönemin süslemeli, hatta abartılı anlatımına karşı tepkisel bir yönelim (Boran-Şenürkmez, 2007, 128) olarak ortaya çıkan Klasik dönemin, 18.yy.'ın ikinci yarısından itibaren Haydn, Mozart ve Beethoven ile özdeşleşen düşünsel ve biçimsel formu bir yandan da ertesi yüzyıla taşınacak olan romantik dönemin habercisi unsurlarını da içinde geliştirmiştir. Bu bağlamdan bakıldığında müzikolog James Webster, 1780-1900 yılları arasındaki dönemi Klasik-Romantik dönem olarak adlandırırken, 1740'lardan 1820'lere kadar geçen dönemi de '1. Viyana Modernizmi (First Viennese Modernism)' olarak adlandırmaktadır (Webster, 2001, 117-118). İlk etapta yerel bir etki alanı oluşturmuş, uzun vadede ise estetik ve tarihi açıdan belirleyici konumu tüm kıtada varlığını pekiştirmiştir (age, 120). 1750'lerden sonra özellikle kraliyetin desteğini almakta olan bestecilerin eserlerinin diğer Avrupa şehirlerinde basımlarının gerçekleşmesiyle, 1780'lerden itibaren Habsburg'ların sanat hayatına olan desteği tartışılmaz bir konuma gelmiştir. Bunun yanı sıra besteciler sadece sarayın kısıtlı himayesinde kalmadan dönemin yeni zengin sınıfı için de çalışmalarını sürdürebilir hale gelmiştir. Basım yöntemlerinin pratikleşmesinin yanı sıra, yeni açılan konser salonları, akademik kurumlar ve müzik dernek ve vakıflar, performans alanlarını destekleyip gelişmesinin önünü açmıştır.

Franz Peter Schubert (1797-1828) yeni yüzyılın eşiğinde, Viyana'nın, müzikal anlamda kıtanın merkezinde duran profili içerisinde dünyaya gelmiş ve bulunduğu çağın taşıyıcı ayaklarının üstünden doğrusal bir çizgi ile Mozart ve Beethoven'ın yapıtlarının bilincinde bir devamlılığın içinde kendini bulmuştur (Bencze, 2012, 140). Besteci, 1797 yılında politik istikrarsızlığın yaşandığı ve savaş tehtidi altındaki şehrin, orta sınıf bir ailenin dördüncü çocuğu olarak dünyaya gözlerini açmış ve erken yaşta müziğe olan istidatı, babası Franz Theodor

tarafından keşfedilmiştir. Piyano ve keman dersleri almaya başlamasıyla beraber 1807 yılında Mozart'ı da yetiştirmiş olan önemli besteci A. Salieri (1750-1825) ile tanışılmış ve onun önerisiyle ertesi yıl Viyana Erkek Çocuk Korosu seçmelerini kazanarak, Stadtkonvikt okulu eğitim bursuna layık görülmüştür. Koro çalışmalarının yanı sıra bu okulda aldığı müzik dersleri, bestecilik kariyerinin başlangıcına destek olmuştur. 1808-1813 yılları arasındaki eğitiminin ardından bir sene de öğretmenlik için hazırlık okulunda okumuş ve 1814 yılına gelindiğinde babasının öğretmenlik yaptığı ilkokulda hocalık yapmaya başlamıştır. Bu süreçte Salieri'den teori ve kontrpuan dersleri almaya devam etmiş ve ilk yapıtlarını bestelediği bu dönem 1. Senfonisi tamamlamıştır. 1815 yılı bestecilik çalışmaları açısından olağanüstü verimli bir yıl olmuş, bu süreçte 150 Lied, 4 Opera, 2 Mass ile 2. ve 3. Senfonisini repertuvara kazandırmıştır. Bir sonraki yıl, sipariş üzerine yazdığı Prometheus kantatı'nın yanı sıra 4. ve 5. Senfonisi ile 100'ün üstünde yazdığı Lied, hayatını bestecilik kariyeri üzerine adanması gerektiği kararını aldırması ve besteci, öğretmenlik günlerine veda etmiştir. 1817 yılı ailesinin yanından ayrılıp kendi ayakları üstünde durmaya çalıştığı yıllara denk gelmektedir. Dönemin önemli bir

özelliği olarak zenginleşen her orta sınıf ailenin evinde bir piyano bulundurması seçkin bir zevkin taşındığına dair işaretler verirken, basılı nota ihtiyacını da arttırmıştır. Beethoven'ın özellikle piyano için yazmış olduğu

yapıtların izinde, Schubert'in erken dönem piyano edebiyatı içerisinde görülen üç piyano sonatı bu (D.557, D.568, D537) minvalde aynı yıl bestelenen eserlerinden olmuştur.

Lied'lerinde daha önceleri Goethe'nin anıtsal şiirlerini de kullanmış olan besteci bu yıllarda dostu, şair ve librettist J. Mayrhofer (1787-1836) ve F. Schiller (1759-1802) gibi şairlerin metinlerinden de faydalanmıştır. 1818 yılına girilirken zorunlu sebeplerden tekrar ailesinin yanına dönmek zorunda kalan besteci, babası ile olan sorunlar ve ekonomik sıkıntılar sebebiyle nispeten karanlık bir döneme girmiştir. 1818 yılı içerisinde bu nedenle daha az eser vermiş olan Schubert için en önemli olaylardan biri ilk defa bir eserinin (Erlafsee D586) basılmış olması ve Ouvertüre (im Italienischen Styl) (D590) başlıklı yapıtı hakkında Viyana, Dresden ve Leipzig'te önemli kritiklerin gelmesi olmuştur. Besteci Johann Karl Unger'in (1771-1836) önerisiyle Schubert, 1818'in yaz aylarını Esterházy de Galántha Kontu János Károly'nin kızları Karoline ve Marie'ye müzik dersleri vererek geçirmiş ve yüksek motivasyonu sağlayabildiği bu süreçte bestecilik üretimine hız kazandırmıştır. Yaz sonunda Viyana'ya dönüşü üzerine Kärntner-Theater'den tek perdelik bir opera siparişi almış ve Die Zwillingsbrüder

(D.647) başlığı taşıyan bu operasını ertesi yılın ocak ayında tamamlamıştır. 1819 yılında şehrin önemli müzikal atılımlarından olan Gesellschaft der Musikfreunde (Viyana Müzik Dostları Derneği) tarafından organize edilen bazı konserlerde eserleri çalmaya başlamış ve Viyana müzik çevrelerinde adı daha sık duyulur olmuştur. 1819 yaz aylarını ise bu sefer Steyr şehrindeki arkadaşlarının evinde geçiren besteci, yanında kaldığı Bariton dostu Johann Michael Vogl (1768-1840) ile Sylvester Paumgartner (1764-1841) himayesinde konserler vermiş ve Trout (D.667) başlıklı yaylı dördlüsünü Paumgartner'in siparişi üzerine bestelemiştir. Viyana'ya dönüşünde librettosunu Mayrhofer'in kaleme aldığı Adrast ve Lazarus isimli (tamamlanmamış) opera ve oratoryoları üzerine çalışmaya koyulduğu bir dönem olmuştur. 1820 yılında bestecinin Viyana dışında bir eserinin

(Overture in E minor (D648) ilk çalınışı, Graz şehrindeki Styrian Müzik Derneği himayesinde gerçekleşmiş ve Die Zauberharfe (D.644) başlıklı operasını tamamlamıştır. Die Zwillingsbrüder ve Die Zauberharfe operaları kısıtlı performans alanı bulmuş, bestecinin ve halkın yüksek beklentilerini karşılayamamıştır. Üstünde oldukça zaman geçirdiği fakat tamamlayamadığı bir başka operası olan Sakuntula'nın (D.701) yanı sıra besteci için en önemli gelişme, Ignaz Sonnleithner'in (1770-1831) desteği ile en önemli liedlerinden Erlkönig'in ilk halka açık performansı gerçekleştirilmesi ve eserin 100'ün üzerinde kopyasının basılması olmuştur.

1821'de yılına gelindiğinde kısa bir süre Kärntner-Theater'da korepetitör olarak da çalışmış olan bestecinin hayatında bu dönem Schubertiad gecelerinin düzenlendiği döneme denk gelmektedir. Arkadaş çevresi tarafından düzenlenen bu müzikli toplantılar, bir piyano çevresinde bestecinin eserlerinin seçili davetlilere çalınarak, fikir alışverişlerinde buldukları yarı formal konser akşamları olarak düşünülmüştür. Besteci bir yandan opera gibi büyük formatlı eser üretimine de devam ederken Alfonso und Estrella (D.732) başlıklı operasını da aynı yıl tamamlamıştır. İtalyan operaları arasında özellikle Rossini'nin eserlerinin Viyana'daki popüleritesi Schubert operalarının başarısının önünde bir engel olarak performans alanının daralmasına sebep olmuştur. 1822 yılına gelindiğinde artık Gesellschaft der Musikfreunde topluluğunun bir üyesi olan besteci buradaki bağlantıları sayesinde dönemin önemli bir diğer bestecisi olan C.M. Weber (1786-1826) ile tanışma imkanı bulmuştur. Kariyerinin yükselişe geçer görünümünün ardında bestecinin Alfonso und Estrella başlıklı operasının henüz performans şansı bulamamış olması ve parasızlık gibi sebeplerden dolayı

dostları ile arasında sorunlar oluşmaya başlamış ve Schubert basılı eserlerinin yayın haklarını bir başka besteci A. Diabelli'nin (1781-1858) yayımevine satmıştır. İsim olarak yükseleşi ile paralel gitmeyen üretkenliğinin sonucu olarak verimsiz bir yılın ardından Styrian Müzik Derneği fahri üyeliğine kabul görmesi Schubert için

yeni bir motivasyon kaynağı olmuştur. Bu süreçten itibaren bestecinin müzikal dilinin yüksek bir gelişim gösterdiği olgunluk dönemi olarak adlandırılabilir olan döneme girilmiştir.

1823 ile beraber, yakalanmış olduğu frengi hastalığı sebebiyle ağır sağlık sorunları yaşamaya başlamış olan besteci, la minör piyano sonatını (D.784) tamamlamış bu sırada Wandererfantasie başlıklı piyano eserinin basılması üzerine Allgemeine musikalische gazetesinde aldığı övgü dolu yorumlar kendisi için moral kaynağı olmuştur. Sağlığına iyi gelmesi amacıyla Steyr ve Linz gibi şehirlerde yaz tatilini geçiren besteci Viyana'ya

dönüşüyle birlikte Fierabras (D.796) başlıklı operası ve literatüründeki en önemli eserlerinden olan Wilhelm Müller'in (1794-1827) şiirleri üzerine yazdığı Die schöne Müllerin'i (D.795) tamamlamıştır.

1824 yılı, hastalığının ilerlemesine rağmen yaylı yapıtları arasında en zengin eserlerin ortaya çıktığı yıl olmuştur. Octet (D.803), la minör Yaylı Dörtlüsü 'Rosamunde' (D.804) ve re minör Yaylı Dörtlüsü 'Der Tod und das Mädchen' (D.531) başlıklı bu üç eser, oda müziği repertuarı içerisinde önemli bir konumda bulunmaktadır. 1824 yılı yaz aylarını tekrar Esterházy'lerin yanında geçiren besteci burada da Grand Duo

Sonati (D.812), 8 Varyasyon (D.813) ve Six Grandes Marches et Trios (D.819) gibi piyano eserlerini tamamlamıştır. Buradan dönüşünde yıl sonuna kadar Viyana'da ailesinin yanında kalmış olan bestecinin eserleri, Linz ve Viyana'da daha sık çalınır olmuş ve notaların basımlardan kazandıkları ile daha stabil bir hayat sürebileceği döneme girmiştir. Arpeggione sonati (D.821) işte tam olarak bu süreçte bestelediği, moralinin nispeten yüksek olduğu ve hastalığının yıkıcı etkilerini üstünde daha az hissettiği bu dönem içerisinde kendisine sipariş edilmiştir.

1825, finansal bağımsızlığını kazanmış bir besteci olarak piyano müziğine ağırlık verdiği bir yıl olmuştur. Gasteiner olarak bilinen Re Majör Piyano Sonati (D.850) ile Große olarak bilinen 9. Senfoni (D.944), bu yıl içerisinde kaleme aldığı önemli yapıtlarından olmuştur. 1826 yılına gelindiğinde Schubert Lied'leri ve piyano müziğine olan ilgi zirvede olmuştur. Şair Johann Gabriel Seidl (1804-1875) ile olan işbirliğinden ortaya çıkan Die Taubenpost (D.965A) başlıklı yapıtın yanı sıra Shakespeare üçlemesi Trinklied (D.183), 'Horch, horch die Lerch' (D.889) ve An Sylvia (D.891) ile Sol Majör Yaylı Dörtlüsü (D.887) ve Sol Majör piyano sonati (D.894) bu dönemin güçlü eserleri arasında görünmektedir. 1827 yılının ilk aylarında yine Müller'e ait 24 şiir üzerine yazdığı Der Winterreise (D.911) başlıklı eseri önemli bir konumda durmaktadır. Schubert'in büyük hayranlık bestelediği Beethoven'ın aynı yıl ölümü besteci üstünde etkili olmuş ve ertesi haftalarda iki bestecinin de eserlerinin çalındığı konserler tertiplenmeye başlanmıştır.

Schubert'in müziği üzerine Leipzig, Frankfurt ve Berlin gibi şehirlerde yazılı basında çıkan haberlerin yanı sıra, Viyana'da Schubertiad geceleri daha sıklıkla gerçekleşir olmuştur. Bestecinin önemli bir özelliği bu geceler haricinde topluluklar önünde çalmayı reddetmiş olmasıdır. 1828 yılı, hayatının son yılı olmasına rağmen üretkenliğinden bir şey kaybetmemiş olan besteci, piyano için fa minör Fantasie (D.940), Drei Klavierstücke (D.946) ve üç sonat (D.958, 959 ve 960) ile Do Majör Yaylı Dörtlüsü (D.956) gibi önemli eserler vermiştir.

3. JOHANN GEORG STAUFFER EKSENİNDE ARPEGGIONE: 1823

26 Ocak 1778 yılında Viyana doğumlu olan Stauffer (ö.1853), döneminin en önemli yaylı saz ve gitar yapımcıları arasındadır. Viyana enstrüman yapımcıları arasında bir ekol konumunda olan Franz Geissenhof'un (1753- 1821) çırağı olarak yetişmiş ve 1800 yılında bir başka çağdaşı ve enstrüman yapımcısı Ignaz Christian Bartl'ın (1732-1819) atölyesini devralarak ustalık çalışmalarına başlamıştır (Maunder, 1999, 43). Mesleğinin ilk yıllarında genelde sadece gitar yapımına yoğunlanmış ve İtalyan ve Fransız gitar modellerine kendi eklediği özellikler ile modern gitar formunun gelişimi üzerinde çığır açan katkıları olmuştur. 1800'lü yıllardan itibaren ise lavta ve keman yapımını başlamıştır. Yaylı sazlar için geliştirdiği buluşların yanı sıra, yaratıcı yönü sayesinde tümüyle kendine has enstrümanlar icat ettiği bilinmektedir. 1823 yılının Mart ayında 'Arpeggione' adını henüz almamış olan, gitar ve viyoloncelin melez bir birleşimi olan yeni bir enstrüman, Stauffer'in 19.yy.'da ortaya çıkan deneysel icatları arasında 'Guitarre d'amour' adıyla tarihsel açıdan özel bir noktada durmaktadır. 'Guitarre-Violoncell', 'Bogen-Guitarre' ve 'Sentimental-Guitarre' isimleriyle de anılmış olan bu form, 6 telli gitar akord sisteminde (Mi-La-Re-Sol-Si-Mi), tuşenin üstüne yerleştirilmiş 24 metal ya da fildişi perdeli ve yay ile viyoloncel gibi bacak arasında (piksiz) tutularak çalınmıştır (Aquino, 1998, 1). Bir önceki yüzyılda yaylı sazların biçimsel gelişiminin en yüksek ürünlerini vermiş olan A. Stradavariou'sun (1644-1737)

iki adet gitar formu (köşesiz) keman ürettiği bilinmekle birlikte, yapımcı Johann Georg Leeb'in de (1740-1819) Stauffer'den 20 yıl önce 'yaylı gitar' üzerine bazı deneysel çalışmalar yaptığı tahmin edilmektedir (Pouloupoulos, 2018, 77). Stauffer'in çağdaşı Francois Chanot ise (1788-1825) aynı dönem Fransa'da gitar formunda yaylı enstrümanlar üretmiş olan bir diğer yapımcı olmuştur. Stauffer'in Arpeggione'si viyoloncelden küçük, gitardan büyük boyutuyla, kullandığı bağırsak tellerin de etkisiyle düşük ses gürlüğüne rağmen, Viyana'da gitarın popüler bir enstrüman olması sebebiyle ilk etapta müzisyenlerden tarafından ilgi görmüştür. Bu sırada, Geissenhof'un yanında çıraklık yapmış ve çalışmalarını Budapeşte'de sürdürmekte olan bir başka yapımcı olan Peter Teufelsdorfer'in de (1784-1845) yaklaşık aynı zamanlarda arpeggione'nin birebir benzerini kendi atölyesinde ürettiği ortaya çıkmıştır. İki yapımcı da henüz arpeggione ismini almamış olan ve 'Yaylı Gitar' ismi verdikleri bu enstrümanı 1823 yılı baharında ortaya çıkararak beklenmedik bir tesadüfün içerisinde

kalmışlardır. Bu saz için notasyon, genellikle Sol Anahtar (fakat duyulduğundan bir oktav üstünde) nadiren de Fa Anahtar üzerinden yazılmıştır.

Enstrüman yaklaşık olarak sadece on yıl boyunca popüler bir figür olabilmıştır. Stauffer'ın yetiştirdiği Anton Mitteis (1791-1870), Johann Ertl (1809-1830) gibi başka yapımcılar da arpeggione üretimine katkıda bulunmuş olan diğer yapımcılar arasındaki isimlerden olmuştur. Bu 'yaylı gitar' hali hazırdaki gitaristlere yeni

fırsatlar açtığı gibi viola da gamba tutkunları için daha gelişkin bir seçenek sunmuştur (Geiringer, 1979, 516). Enstrümanın kısa tarihi içinde Gitarist Vincenz Schuster (1800-1863) ve dönemin önemli çellistlerinden Nikolaus Kraff'ın (1778-1853) öğrencilerinden olan Heinrich August Birnbach, (1782-1840) arpeggione virtüözleri olarak enstrümanın daha büyük kitlelere ulaşması için çabalamış olan önemli iki isim arasındadır. Schubert'in arkadaş çevresinden olan Schuster, bir diğer gitarist arkadaşı Mauro Guiliani (1781-1829) ile bestecinin arkadaşlarıyla düzenlediği müzikli toplantılarının etkin elemanları arasında bulunarak besteci olan

dostluğunu pekiştirmiştir. Stauffer bu enstrüman için yazılmış olan yegane çalışma metodunu, 1825 yılında enstrümanın popülerleşmesi adına 'Anleitung zur Erlernung des von Hrn. Georg Stauffer neu erfundenen Gitarre-Violoncells' (Bay Stauffer tarafından yeni icat edilmiş Gitar-Viyolonsel öğrenme kılavuzu) başlığıyla

ve A. Diabelli'nin yayınevi aracılığıyla iki edisyon halinde yayınlanmıştır (Aquino, 1998, 500). Birnbach, hem

çellist hem de gitarist olarak Viyana ve Berlin gibi şehirlerde saray orkestralarında çalışmış ve kendini ayrıca 'Chitarra col 'arco' (Yaylı Gitar) virtüözü olarak tanıtmakta sakınca görmemiştir. İki müzisyenin de bu enstrüman için bazı eserler yazdığı bilinmekle birlikte eserler günümüze ulaşamamıştır (Lessing, 1984, 9). Bu yapıtlar içerisinde Birnbach'ın bir arpeggione konçertosu yazdığı bilinmektedir.

Viola da Gamba gibi dört telden fazla telli ve perdeli bir enstrüman olarak Arpeggione, yapısal açıdan hassas bir enstrüman olmuştur. Köprüsünün düşük eğimli oluşu -tele yapılan baskı arttıkça- yayın diğer tellere değme potansiyelini ortaya çıkarmıştır. Enstrümanın bir diğer fiziki sorunu ise, 18.yy.'ın sonlarına doğru klavsen terkedilerken, parlaklık ve gürlük açısından piyano tercih edilmeye başlanmış ve piyano karşısında bu yeni emstrüman ihtiyaç duyulan daha hacimli ses beklentisini karşılayamamıştır (Hovnaian-Cardon, 2003, 3).

Stauffer'ın metod kitabının önsözünde enstrümanın üst rejistirlerde obua'yı andıran dokunaklı, kalın seslerde ise basset horn'u andıran renkler taşıdığı, kromatik hareketlerde ve ard arda çalınan 3'lü aralıklarda getirdiği kolaylık sayesinde de bu enstrümanın gitara tercih edilebileceği şeklinde açıklanmıştır. Bununla birlikte perde sisteminin en önemli faydası üst rejistirlerdeki teknik ve entonasyon problemlerini kolaylaştırmak olmuştur. Buluş, Leipzig'deki Allgemeine Musikalische Zeitung ve Mainz'dan Cäcilia gibi yayınlarda hakkındaki kapsamlı makalelerde kendine yer bulmuş fakat yetersiz kaldığı düşünülen fiziki şartları ile besteci ve yorumcuların fazla sürmemiş ilgisi neticesinde sadece on yıl boyunca kullanışlı kalarak kısa sürede ömrünü tamamlamış bir enstrüman olarak tarihe geçmiştir.

Şekil 1: Johann Georg Stauffer yapımı Arpeggione, 1824 (Musikinstrumenten-Museum, Leipzig Üniversitesi).

4. SCHUBERT EKSENİNDE ARPEGGIONE: 1824

Schubert'in bir sene önce tamamladığı Die schöne Müllerin (D795) başlıklı liedlerinin basıldığı, iki piyano için Grand Duo, Octet (D803) ve iki önemli yaylı dördlüsü olan Rosamunde (D797) ile Der Tod und das Mädchen'i (D810) tamamladığı yıl olan 1824 yılının sonbaharında, dostu Vincenz Schuster bu yeni hibrid görünümlü enstrüman besteciden bir beste yapıt sipariş etmiştir . Yılın yaz aylarını birlikte geçirdiği Esterhazy'lerin yanından, bir süreliğine Viyana'daki ailesinin yanına geçmiş olan Schubert, yeni tanıdığı bu enstrüman için eserini Kasım ayında tamamlamıştır. Hastalığının belirli dönemlerde nüks edip geri çekilmesinin yanı sıra tedavi yöntemlerinin ağırlığı psikolojik sıkıntılara yol açmış ve genel olarak hayat kalitesini düşürmüştür. Göreceli olarak iyi hissettiği bu dönemde bestelediği yapıtın tamamlanmasının ardından bir sonraki ay, eseri ithaf ettiği Schuster tarafından ilk çalınışı gerçekleştirilmiştir. Sonat formunda ve üç bölümden (Allegro Moderato - Adagio - Allegretto Rondo) oluşan eserin ilk sayfasında, bestecinin enstrüman ismi olarak Arpeggione'yi kullandığı görülmüştür (Aquino, 1998, 2). Yeni keşfedilmiş ve yerleşik bir ismi olmayan bu enstrüman için Schuster'in tercih ettiği gibi Bogen-Guitarre ya da Guitarre-Violoncell seçeneğini kullanmaması dikkat çekici olmuştur.

Bestecinin, eserin yayımlanması için herhangi bir çabası olmamış fakat el yazısı notayı muhafaza etmesi sayesinde ölümünden sonra eser, abisi Ferdinand'a geçmiştir. Ardından bir süre akibeti bilinmez olmuş olan eser, Berlin'deki bir müzayedede ortaya çıkmıştır. Fransız koleksiyoner Charles Malherbe'in satın aldığı el yazması önce Paris'teki Bibliothèque Conservatoire ardından Bibliothèque Nationale himayesine geçmiştir (Geiringer, 1979, 513). 1993 yılında Fuzeau yayınevi tarafından bu el yazmasının basımı yapılmıştır. Sonatın performans alanı bulunduğu zamanlarda kritiklerce yayınlanmış bir yorum olmaması neticesinde eserin ne denli etkili olduğu da bilinmemektedir.

1871 yılına gelindiğinde, Schubert'in Diabelli'den sonra diğer birçok yapıtının basımlarını gerçekleştirmiş olan basımevi sahibi ve besteci J. P. Gotthard (1838-1919) eserin ilk baskısını, yazılışının üstünden 47 yıl sonra gerçekleştirebilmiştir. Gotthard'ın, Gesellschaft der Musikfreunde bünyesinde bulunan bir el yazması kopyası üzerinden eseri bastığı bilinmektedir. Gotthard'ın bu ilk basımında, arpeggione partisi piyano partisinin üstünde yazılı olarak görünürken, viyolonsel ve keman için yazılmış solo parti transkripsiyonu ayrıca basılı şekilde gelmiş ve bu edisyon Viyana'lı piyanist Julius Epstein'e (1832-1926) adanmıştır. Enstrümanın Arpeggione olarak isminin kabul görmesi, Schubert'in el yazısında kullanmış olması ve edisyonun üzerinde de arpeggione olarak adlandırılmasının ardından, 1871 yılı sonrası kabul görmüştür. Eser, 19. ve 20. yy.'da bu

enstrüman için yazılmış olan tek yapıt olarak günümüze ulaşmıştır. Viyolonsel repertuvarının vazgeçilmez bir eseri olduğu gibi keman, viyola ve kontrbas için edisyonları, üflemeli sazlar için de eserin bütününe sadık kalan düzenlemeler, basımevleri ve editörler marifetiyle sonatı akademik müfredat ve konser programları içerisindeki konumunu güçlendirerek bir sonraki yüzyıla taşımıştır.

5. ARPEGGIONE SONAT EKSENİNDE YAYLI VE ÜFLEMELİ SAZLAR

Schubert'in yaşamı sırasında eserlerinin basımında en önemli rolü oynayan kişi, aynı zamanda bestecilik de yapmış olan yayınevi sahibi Anton Diabelli olmuştur. Arpeggione sonatı, 1871'de viyolonsel partisi ile basılmasından çok daha önceleri Diabelli, eseri keman için düzenlemiş ve Schubert'in el yazması gibi bu parti de Bibliothèque Nationale arşivi içerisine girmiştir. Eserin günümüzde viyolonsel için orijinaline en sadık edisyonu -1871 basımı temel alınarak-, keman versiyonu ise Diabelli'nin el yazması örnek alınarak, Wiener Urtext tarafından basılmaktadır.

1871 ve 1928 arasında eserin ne sıklıkta çalındığına dair yapılmış bir araştırmaya rastlanmamasına rağmen, Schubert'in ölümünün yüzüncü yılı münasebetiyle, 20.yy.'ın en önemli çellistlerinden Gaspar Cassado (1897-1966) yapıtın viyolonsel ve orkestra için konçerto formunda bir aranjmanını yaparak, Berlin Filarmoni Orkestrası ile 1928 yılında ilk çalınışını (Nemeth, 2015, 3), 1929'da ise Hallé Orkestrası ile plak kaydını gerçekleştirmiştir. Cassado'nun bu düzenlemesi için ilk basılan notada besteci olarak Schubert, düzenleyen Cassado olarak görünürken, ikinci baskıda besteci, Cassado olarak görünmektedir (age, 10). Bunun sebebi ise Cassado'nun diğer düzenlemelerinde de görüldüğü gibi çello ve orkestra partisi, Schubert'in müziğinin sadece bir yorumu gibi düşünülmüş, sonatın içinden bazı hareket ve renkler alınmış, değişen ve gelişen viyolonsel

tekniklerinin notaya yansımaları sağlanarak yeni bir yaratı şeklinde planlanmış olmasından kaynaklanmıştır. Sonatın, arpeggione ile orijinal versiyonu ise ilk olarak 1974 yılında çellist Klaus Störck (1928-2011) ve piyanist

Alfons Kontarsky (1932-2010), 2001 yılında ise çellist ve gambacı Alfred Lessing (1930-2013) ve piyanist Jozef De Beenhouwer (1948) tarafından kaydedilmiştir (Wilson, 2014, 34).

Eserin viyolonsel için orijinal halinin ilk kaydı ise 1937 yılında, bir başka önemli çellist Emanuel Feuermann (1902-1942) ve piyanist Gerald Moore (1899- 1987) tarafından yapılmıştır. Sonatın 20.yy.'a taşınmasını sağlamış ve repertuar içerisindeki yerini sağlamlaştıran bir diğer çellist ise Mstislav Rostropovich (1927-2007) olmuştur. Piyanoda besteci Benjamin Britten (1913-1976) ile 1961 yılında ilk defa bir konserde, ardından 1968 yılında yine Britten eşliğinde bir stüdyo albümü kaydını yapmıştır. Eserin 1886 Breitkopf & Härtel basımı ile Gotthard basımı uzun yıllar kullanımda kalmış ve bazı hataların keşfedilmesinin ardından 1970 yılından itibaren Bärenreiter, 1995 yılında ise Henle Verlag tarafından iki urtext edisyonu kullanıma hazırlanmıştır.

Viyola repertuarı içerisinde geç-klasik ve erken romantik dönem eseri yoksunluğunun bir getirisi olarak bir çok yorumcu, eserin viyola için düzenlenmesini yapmakta beis görmemiş ve sonatın Bärenreiter Urtext, International Music Company, Doblinger, Schirmer ve Schott gibi büyük yayınevleri tarafından farklı editörlerce viyola transkripsiyonunun basımı gerçekleşmiştir. Kontrbas repertuarına girişi açısından ise, bir enstrüman olarak arpeggione ile ortak noktalarının ilk dört telin aynı sesler üzerinden (Mi-La-Re-Sol) akord edilmesi neticesinde eser kendiliğinden kontrbas için çalınabilir hale gelmiştir. Bununla birlikte solo akord üzerinden de opsiyonlar değerlendirilmiş ve yapıt başta Doblinger olmak üzere International Music Company ve Liben Music Publishers gibi öncü yayınevleri ve önemli kontrbasçılar tarafından düzenlenerek yayınlanmıştır.

Üflemeli çalgılar arasında flüt repertuarına 1995 yılında Konrad Hünteler (1947-2020) düzenlemesiyle, klarnet içinse Douglas Woodfull-Harris düzenlemesiyle Bärenreiter Urtext edisyonu üzerinden girmiştir. İki enstrüman da sonatın orijinal piyano partisini muhafaza ederken, solo partide Schubert'in el yazısını temel alarak söz konusu enstrümanlar üstünde gerekli gördükleri değişimleri yapmışlardır . Yapılan araştırmalarda diğer üflemeli sazlar için hazırlanmış bir çok bireysel transkripsiyon çalışmasının yapıldığı ortaya çıkmış fakat resmi olarak büyük ölçekli yayınevlerinden üzerinden basımlarının gerçekleştirilmediği görülmüştür.

6. 21. YÜZYIL'DAN YENİ BİR BAKIŞ

Schubert'in Arpeggione sonatı, enstrümanın kısa ömürlü tarihi sırasında yazılmış ve günümüze ulaşmış tek eser olarak 19.yy. sonlarından itibaren viyolonsel, 20.yy.'dan itibaren ise viyola ve diğer enstrümanların

reperatuvarına giriş yapmıştır. Bununla beraber enstrümanın yapımcılar tarafından da terkedilmesi sonucu 20.yy.'ın sonlarına kadar müzik tarihi içerisinde sembolik bir konumda değerlendirilmiştir. Yeni yüzyılın gelişen ve değişen müzikal form ve fikirlerinin ışığında bestecilerin spesifik ilgisi ve müzisyenlerin ise uzmanlaşma adına seçimleri doğrultusunda 1990'lardan itibaren enstrümana yeniden bir ilginin filizlendiği görülmektedir. Bu konuda ilk örnek 1990 yılında Steve Tilston'sın Swans at Coole albümünde arpeggioneye yer

vermesi olmuştur (Mogensen-Deletaille-Roudier, 2014, 553). Klasik batı müziği geleneğinin bir devamı olarak 21.yy.'a gelindiğinde arpeggione'yi tekrar repertuvara kazandırmak amacıyla ortaya çıkan en önemli isim Nicolas Deletaille (1979) olarak görünmektedir. Bestecilerle aktif çalışmaları olan Deletaille arpeggione için 30'un üstünde eser ısmarlamıştır. Sonatın kaydını ise ilk olarak 2006 yılında, piyanist Paul Badura-Skoda (1927-2019) eşliğinde, 2012 yılında ise piyanist Alain Roudier (1955) ile iki ayrı albümde gerçekleştirmiştir. 21.yy.'da ise arpeggione için beste yapmakta olan bir çok besteci göze çarpmaktadır. Aralarında en çok eseri vermiş olan Amerikalı besteci Dov Joshua Rosenschein'in enstrüman özelinde hazırladığı solo, oda müziği ve konçerto formunda yaklaşık 30 eserinden oluşan projesi göze çarpmaktadır. Aşağıda, 21.yy. içerisinde solo arpeggione ve farklı çalgı gruplarıyla birlikte arpeggione için, diğer bestecilerin yazmış olduğu eserlerin bir listesi verilmiştir.

Solo Arpeggione için;

- Alberto Schiavo: "Monumento a l'eternità dello spirto" (2010)
- Anna Gemelli: "Notturmo" (2011)
- Biagio Putignano: "Circondato di cielo" (2011)
- Giovanni Albini: "in crescendo" (2008)
- Giuseppe D'Angelo: "Trasparenze" (2011)
- Henri Pousseur: "Dépli et Configuration de l'Ombre" (2007)
- Igor Shcherbakov: "L'abbraccio del crocifisso" (2011)
- Jacques Leduc: "Pour l'arpeggione", Petite Suite op. 82 (2008)
- Jean-Michel Gillard: "D'après un rêve" (2010)
- Jean-Michel Gillard: "Une pensée musicale" 'in memoriam Chloé Graftiaux' op.22 (2010)
- Kris Oelbrandt: "Monologue" (2002)
- Laurent Mettraux: "Le Sommeil de la Raison produit des monstres", after Goya, M. 647 (2005)
- Marcela Pavia: "esseri che si muovono dietro le finestre che dormono" (2011)
- Nicola Visalli: "Mahlul" for solo microtonal arpeggione (2011)
- Nicola Visalli: "Rawah" for solo microtonal arpeggione (2005)
- Nicolas Deletaille + Laurent Beeckmans: "Etude" (2001)
- René Mogensen: "Quasi-Tarantas and Fantasy Dance" (2010)
- René Mogensen: "Salamis Dances" (2010)
- Rossella Spinosa: "Mystic Elegy" (2011)
- Steve Tilston: "Peregrinations With A Bowed Guitar" (2011)
- Steve Tilston: "Slow air for an arpeggione" (2012)

Arpeggione ve Gitar için;

- Aldo Platteau: "Sonum I and II" (2003)
- Sarana Chou: "Guitarpeggione" (2002)

Arpeggione ve Blokflüt için;

- Grégory Guéant: "Le Chant des Fulgures" (2005)
- Grégory Guéant: "Schèmes" (2005)

Arpeggione ve Piyano için;

- Benjamin Bailie: "Rumination" (2008)
- Boyan Vodenitcharov: "Preludium I" (2008)
- Grégory Guéant: "In Kant" (2006)
- Jean-Pierre Deleuze: "Toccatà Eolienne" (2006)
- Nicola Visalli: "Tammam", for microtonal arpeggione and piano (2005)
- Paul-Baudouin Michel: "Dialectophonie" (2002)

Arpeggione ve Elektronikler için;

- Gilles Gobert: "Piece" for arpeggione and live electronics (2005)
- René Mogensen: "Details of Spaces" for arpeggione and computer (2010)
- René Mogensen: "The Walls Of Nicosia" for arpeggione and computers (2010)

Arpeggione ve Orkestra (ya da ansamble) için;

- Aldo Platteau: "Sonum III", arpeggione ve 10 ayrı enstrüman için (2003)
- Klaus Miehling: "Konzert", arpeggione ve Orkestra için, op. 113 (2005)
- Klaus Miehling: "Konzert", arpeggione ve yaylı orkestra için op. 112 (2005)

Diğer;

- Jean-Pierre Deleuze: "Âlâp", arpeggione, gitar ve bansuri için (2005)
- Nicolas Bardey: "Je prens congie", iki flüt ve arpeggione için (2009)
- René Mogensen: "Sonata Neo-Schubert", arpeggione, fortepiano ve bilgisayar için (2010)

20.yy. ortalarından itibaren teknolojik gelişmelerin ışığında elektronik müziğin gelişimine, 21.yy.'da bilgisayar teknolojisinin de eklenmesi sonucunda çağdaş müziğin bir çok parametresinin arpeggione ile doğabilecek ilişkisinden çıkmış yeni yaratıların yanı sıra enstrümanı geleneksel formlarda da kullanmaya devam eden isimler olduğu gözlemlenmiştir. Bununla beraber az sayıda enstrüman yapımcısının çok nadir olarak arpeggione üretmeye devam ettiği görülmekte ve üretilen arpeggionelerden çok daha az -arpeggione çalabilen- müzisyene rastlanmaktadır. Dolayısıyla listede verilen eserlerin bir kısmının ilk çalınışlarının dahi yapılamadığı görülmektedir.

SONUÇ

Avrupa çoksesli müzik tarihinde 19.yy.'ın başları, klasik dönemin zirvesine yaklaşmakta olan ve romantik dönemin öncüsü sayılan tüm özellikleriyle, dönemin felsefik ve teknolojik şartlarının gelişimine paralellik göstermiştir. Bilimsel ve endüstriyel devrimin etkileri, doğaya olan bilimsel yaklaşımın ve yenilikçi deneysellğe olan entelektüel ilginin de gelişmesine sebep vermiştir. Viyana'nın, bestecilik ve enstrüman yapımı açısından dönemin bu minvalde merkezi konumda oluşunun en önemli sebebi, senfoni ve yaylı dördlü

İçin müziğin kronolojik gelişimini sağlayan Haydn, Mozart ve Beethoven'ın yapıtları olmuştur. Schubert ise kendi karakterinin bir etkisi olarak daha küçük gruplar için bestelediği yapıtlarla ve çoğunlukla Lied müziği üzerine yoğunlaşarak, Schubertiad olarak isimlendirilen yakın çevresinden oluşan bir topluluğun beklentilerine sadık kalmıştır. Bestecilerin finansal destekçisi olan kraliyet ya da yeni zengin sınıf içerisinde himaye altına alınarak yaşam standartlarının belirlendiği bu dönemde, Schubert topluluklar önünde çalma konusunda dahi

hassasiyet göstermiş ve genellikle eserlerini dostları ya da hayranlık duyduğu kişilere adanarak çoğu zaman

maddi karşılık beklemezsizin hayatını idame yolunu seçmiştir. Yaşamı süresince çok az yapıtı basılmış ve seslendirilebilmiştir. 19.yy.'ın sonlarından itibaren eserleri yeniden keşfedilir ve değeri bilinir olmuştur.

Gitar, dönemin enstrüman yapımcıları arasında Viyana'da özellikle popüler konumda olmuştur. Gitaristler ve yapımcılar enstrümandan alınabilecek en zengin tını arayışı için deneysel araştırmalara girmişler ve sonucunda çoğu kısa ömürlü olsa da bu çalışmalar, keman-gitar, viyolonsel-gitar hibriti gibi örnekler vermiştir. Viyana'lı Gitar yapımcısı Johann Georg Stauffer 1800'lü yıllardan itibaren lavta ve yaylı saz yapımına başlamış ve 1823 yılında, bugün arpeggione olarak bilinen, 'Guitarre d'amour', 'Guitarre-Violoncell' ve 'Bogen-Guitarre' adını verdiği 'Yaylı Gitar'ı keşfetmiştir. Enstrüman daha çok gitarist ve gambacılar tarafından sahiplenilmiş ve popüler olması için en yoğun çaba, Schubert'in dostu gitarist Vincenz Schuster tarafından gösterilmiştir. Schuster, enstrümanın keşfinden bir yıl sonra Schubert'den arpeggione için bir eser yazmasını istemiş ve besteci aynı yılın kasım ayında, arpeggione ve pianoforte için Sonata (D821) başlıklı eseri tamamlamıştır. İlk çalınışı ise bir ay sonra, eserin ithaf edildiği Schuster tarafından bir Schubertiad gecesinde gerçekleştirilmiştir.

Arpeggione, Stauffer gibi dönemin enstrüman yapımında deneysel çalışmaları olan diğer bazı yapımcılarının da ilgisini çekmiş fakat enstrüman üzerine yazılan yapıtların yok sayılacak kadar az olması sebebiyle yalnızca on yıllık bir merakın ardından kullanılmaz olmuştur. Bu süreçte Schuster, enstrüman için bir eğitim metodu hazırlayıp basılmasını sağlamış ve arpeggione hakkında özellikle Almanya'da bazı makaleler yayınlandığı görülmüştür. Sonatın yeniden keşfi ise bestecinin ölümünden 47 yıl sonra, 1871 yılında J. P.

Gotthard'ın basım evinden çıkmıştır. Bu basımda arpeggione partisinin yanı sıra bu partinin viyolonsel ve keman için bir transkripsiyonu da yanında verilmiştir. Arpeggione'nin modası geçmiş bir enstrüman olarak bakılmasının neticesinde eser viyolonsel repertuarı içerisine eklenmeye başlamıştır. 20.yy.'ın ilk yarısından itibaren ise eser önemli çellistlerin programlarında görünür olmuş ve tarihsel çalgılar arasına girmiş olan arpeggione'ye yeni bir ilginin uyandırdığı anlaşılmıştır. Eserin başta viyolonsel ve viyola repertuarı olmak üzere tüm yaylı sazlarda yapılmış transkripsiyonlarının yanı sıra bir çok üflemeli saz için de uyarlamalarının yapıldığı görülmüştür. 21.yy. perspektifinden bakıldığında arpeggione'nin bir enstrüman olarak yeniden müzikal dünyaya kazandırılmasına dair bazı bireysel çabaların gösterildiği anlaşılmaktadır. Bu isimler arasında Belçikalı çellist ve arpeggione sanatçısı Nicolas Deletaille önemli bir noktada bulunmaktadır. Bestecilerle olan çalışmaları neticesinde enstrüman için bir çok eser siparişi vermiş ve bu eserlerin ilk çalınmalarını gerçekleştirmiştir. Yapılan araştırmada A.B.D. ve Avrupa içerisinde çıkan bestecilerin, arpeggione'yi, kimi yerde içinde buldukları yüzyılın müzik biçim ve fikirleri içerisinde değerlendirildikleri gibi kimi yerde de geleneksel çizgisi içerisinde yorumlayarak müziğin içine konumlandıkları görülmüştür.

Schubert'in arkadaş çevresi içerisinde çıkan gelişmelerin karşılığının bir sonucu olarak tanıştığı yeni bir buluş olan arpeggione için yazdığı sonat, zamanın ruhunu ortaya koymuş fakat hem Schubert'in yaşamı boyunca eserlerinin az seslendirilmesi hem de arpeggione'ye toplumsal ilginin kısa sürmüş olması sebebiyle

yazıldığı yüzyıl boyunca sessizliğe gömülmüştür. Bu enstrümanın yapısal olarak viyolonsele yakın olmasının neticesinde eser, 20.yy.'dan itibaren viyolonsel repertuarı içerisinde anıtsal bir konuma ulaşırken, arpeggione ise tekrar gün yüzüne çıkmıştır. 21. yy. içerisinde, enstrümanın repertuarının genişlemesi için önemli çabalar verildiği görülürken gelişen ve pratikleşen enstrüman yapımı, nota basımı ve kayıt teknolojilerinin eseri ve enstrümanı bir daha kaybetmemek üzere günümüze ve geleceğe taşımıştır.

KAYNAKÇA

- Aquino, Felipe Avellar de. (1998). Six-stringed virtuoso. The Strad Magazine, Vol. 109, No. 1297, p. 500-507.
Boran, İlke., Şenürkmez, Kivılcım Yıldız. (2007). Kültürel Tarih Işığında Çoksesli Batı Müziği. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
Geiringer, Karl. (1979). Schubert's Arpeggione Sonata and the "Super Arpeggio". The Musical Quarterly. Vol. 65, No. 4, p. 513-523.
Gyarmathy-Bencze, Boróka. (2012). Franz Schubert and Musical Romanticism. Studia Ubb Musica, LVII, 2, p. 135-152.

Hovnaian, Michael., Cardon, David. (2003) Schubert's Arpeggione Sonata Revisited. Discordia Music, Inc.
http://www.discordiamusic.com/Arpeggione_Project/introduction.htm.
Lessing, Alfred. (1984). The Guitare D'Amoure. The American Viola Society Newsletter. No. 26, p. 9-10.

- Maunder, Richard. (1999). Viennese String Instrument Makers, 1700-1800. *The Galpin Society Journal*, Vol. 52, p. 27-51.
- Mogensen, René., Deletaille, Nicolas., Roudier, Alain. (2014). The Arpeggione and Fortepiano of The 1820s In The Context of Current Computer Music. *Early Music*, Vol. 42, No. 4, pp. 545-554.
- Nemeth, Fanni. (2015) Gaspar Cassado's Concerto for Cello and Orchestra in A Minor "Arpeggione" and Schubert's Arpeggione: A Comparative Analysis. Doctoral Thesis, The Catholic University of America.
- Poulopoulos, Panagiotis. (2018). The impact of François Chano's experimental violins on the development of the earliest guitar with an arched soundboard by Francesco Molino in the 1820s. *Early Music*, Vol. 46, No. 1 , p. 67-86.
- Say, Ahmet. (2000). Müzik Tarihi. Ankara: Müzik Ansiklopedisi Yayınları.
- Webster, James. (2001). Between Enlightenment and Romanticism in Music History: "First Viennese Modernism" and the Delayed Nineteenth Century. *19th-Century Music*, Vol. 25, No. 2-3, pp, 108-126.
- Wilson, Miranda. (2014) Last Year's Model. *Strings*, Vol. 29 No. 3, p. 32-34.